

Dat neemt niet weg dat wij als vereniging binnen het geheel van ideologische stromingen voor uitgangspunten kiezen die niet vrijblijvend zijn, maar die gebaseerd zijn op het hier geschetste mens- en maatschappijbeeld.

DEEL 2. UITWERKING

De hierboven voorgestelde uitgangspunten vormen de basis voor wat volgens de VON in het vormingswerk en het onderwijs dient te gebeuren. In wat nu volgt proberen we dat concreter uit te werken.

1. Beleidsprincipes

1.1. De VON is geen syndicale vereniging, maar een vereniging van leerkrachten en vormingswerkers die met de moedertaal werken.

Als zodanig stellen wij het *belang* van lerenden en taalgebruikers centraal. We denken daarbij aan de deelnemers aan alle vormen van vorming, scholing en onderwijs: cursisten, leerlingen, studenten, ouders, vormingswerkers, leerkrachten, schoolbegeleiders enz.

1.2. Uitgaande van het zelfbeschikkingsrecht, de eigen waarde en de gelijkwaardigheid van individuen en sociale groepen, wil de VON zich inzetten voor de *fundamentele gelijkberechtiging* van alle lerenden en taalgebruikers, ongeacht hun individuele of sociale achtergrond.

1.2.1. De VON pleit voor het bestaans- en ontplooiingsrecht van alle sociale groepen en hun cultuur. Daarom willen wij die vormen van *taalgebruik* bestrijden die sociale ongelijkheid, vooroordelen of onrechtvaardigheid bevestigen en mee in stand houden (zie daarover verder par. 3.).

1.2.2. In het verlengde van het voorgaande streeft de VON naar *verheldering*, en zonodig *demystificatie*, van de begrippen die in vorming en onderwijs gepropageerd worden: b.v. cultuur, kunst, schoonheid,

fijne taal, plicht, gezag, beleefdheid, beschaving enz. Wij willen dat met name doen wanneer aan die begrippen een onwerkelijke, schoolse en/of elitaire inhoud gegeven wordt op basis van onwetendheid, sociale en andere vooroordelen, of op basis van de verwerping van bepaalde sociale groepen en hun waardensysteem. In het bijzonder willen wij mensen weerbaarder maken door manipulerend en onrecht bevestigend taalgebruik te onthullen, en door hen te helpen om zelf dergelijk taalgebruik te leren onderkennen en ertegen op te kunnen. Ook willen wij aandacht besteden aan de rol die de media, radio, televisie en pers, spelen bij het geven van een inhoud aan dergelijke begrippen, en bij het propageren van de aldus ingevulde begrippen.

1.2.3. Ontplooiing en gelijkberechtiging van individuen en sociale groepen is slechts mogelijk in een democratische maatschappij die *reële inspraak* mogelijk maakt. Om immobilisme en kwalitatief slechte beslissingen te voorkomen, en om scheiding van belangen van de verschillende betrokken groepen te waarborgen, wenst de VON dat in de inspraakstructuren een onderscheid gemaakt wordt tussen *overleggen* en *adviseren* aan de ene kant, en *beslissen* aan de andere kant. Daarbij moeten de instanties die de beslissingen nemen aan de basis publiekelijk terugmelding geven over hun motieven en beslissingsgronden. Op die manier ontstaat er activiteit. Maar dan is het ook nodig dat de inspraakorganen van overheidswege *au sérieux* worden genomen, en ... armslag krijgen.

1.2.4. Om *reële inspraak* in een democratische maatschappij mogelijk te maken, zijn wij als VON voorstander van een grotere *decentralisatie* in de beleidsvoering van de overheid. Meer bepaald in verband met vorming en onderwijs dringen wij op zulke decentralisatie aan. Daarom vinden wij een regionale decentralisering van het beleid nodig, evenals een grotere mate van zelfbepaling en zeggenschap voor afzonderlijke regio's, vormingsinstituten, schoolgemeenschappen, vakwerkgroepen enz. Een belangrijke taak van de overheid op een meer centraal niveau (b.v. onderwijsinspecties), is te garanderen dat vitale, algemeen-maatschappelijk belangrijke doelen bereikt worden. In dit verband beklemtonen wij dat de mensen die met deze taak belast worden terzake een grote deskundigheid dienen te bezitten, en over de mogelijkheden

moeten beschikken om die taak ernstig uit te kunnen voeren.

De vraag welke doelen van vitaal, algemeen-maatschappelijk belang zijn, kan volgens ons door de overheid slechts beantwoord worden na overleg met en advies van de verschillende betrokken groepen. Voor het onderwijs betekent dat volgens ons dat leerplannen niet opgesteld kunnen worden door anonieme commissies, maar dat ook hier de inspraak ernstig genomen moet worden.

Andere aspecten dan het garanderen dat de vitale, algemeen-maatschappelijk belangrijke doelen bereikt worden, dient het centrale niveau eerder aan de regionale en lokale instanties over te laten.

1.2.5. Wat de relatie tussen leerkrachten en inspecties betreft, menen wij als VON dat die relatie uit de emotionele sfeer weg moet komen. Daarom wensen wij dat het controleterrein van de inspecties nauwkeuriger en duidelijker wordt afgebakend dan nu het geval is, en dat de leerkrachten een duidelijker beeld krijgen van de taak van de inspecties. Bovendien dringen wij erop aan dat de leden van de inspecties in de uitoefening van hun opdracht in ieder afzonderlijk geval rekening zouden houden met :

(1) de concrete materiële en structurele omstandigheden waarin een leerkracht zich bevindt. Vaak zijn leerkrachten zelf maar gedeeltelijk verantwoordelijk voor de vorm die hun onderwijs heeft.

(2) het feit dat de lerarenopleiding erg kort is, vaak nogal gebrekkig, en meestal onvoldoende op de reële onderwijspraktijk voorbereidt.

(3) de onzekerheid die bij vele, vooral beginnende leerkrachten bestaat ten aanzien van de eigen beroepsuitoefening. Ook de leerkracht die zijn beroep ter harte neemt, is niet vrij van twijfels; een dergelijke onzekerheid is trouwens inherent aan het beroep van opvoeder.

In het licht van deze situatie vinden wij het wenselijk dat de inspectieleden de leerkrachten flexibel en menselijk tegemoet treden. Wij vinden het vanzelfsprekend dat de inspectie bij vaststelling van tekorten niet meteen sanctionerend optreedt, maar in plaats daarvan leerkrachten doorverwijst naar hulp- of begeleidingsdiensten, nascholingsprogramma's enz.

1.2.6. De VON wil haar doelen nastreven samen met gelijkgestemde personen, verenigingen, instanties enz., die dezelfde of complementaire doelen beogen, en dat zonder onderscheid van levensbeschouwing, zuil of onderwijsnet. Daarbij moet humanisering van alle vormen van onderwijs en vorming, in breed maatschappelijk verband, vooropstaan.

1.2.7. In het nastreven van onze doelen willen wij als vereniging in de eerste plaats investeren in vernieuwingen die nu reeds haalbaar lijken.

2. Het opvoedingsbeeld

De VON ziet onderwijs en vorming niet als een louter middel tot kennisverwerving, maar vooral als een voortdurend proces van zelfontplooiing. In wat volgt wordt beschreven hoe de uitgangspunten van de VON doorgetrokken worden naar het onderwijs en het vormingswerk.

2.1. De band met het mens- en maatschappijbeeld

2.1.1. In de eerste plaats zijn wij voorstander van *mensgericht* onderwijs en vorming. De onderwijs- en vormingsactiviteiten moeten in het belang van de lerende zelf staan, en een grotere autonomie van de lerende tot gevolg hebben. Daartoe moet de lerende de kans krijgen zijn mogelijkheden zo alzijdig en zo intens mogelijk te ontplooiën. En tenslotte moet de lerende zelf deelnemen aan de besluitvorming inzake zijn eigen leerproces. Daarom moeten onderwijs en vorming er uitdrukkelijk toe bijdragen dat de lerende de boven beschreven attitudes verwerft: kritische instelling, sociale zin, authenticiteit en creativiteit.

Wel moet het belang van de lerende enigszins genuanceerd worden. De lerende is immers lid van een gemeenschap, zodat zijn belang ook het belang van de gemeenschap moet insluiten.

2.1.2. Verder beklemtoont de VON dat onderwijs en vorming geen louter doel op zichzelf zijn, maar middelen om verder liggende, maatschappelijk wenselijke doelen te verwezenlijken.

De *maatschappelijke functie* van onderwijs en vorming is drieledig :

- (1) cultuurspreiding;
- (2) cultuurbewaring;
- (3) cultuurvernieuwing.

Daarbij vatten we cultuur niet op in een beperkte artistieke zin, maar wel in sociologische zin. Onder 'cultuur' verstaan wij: het geheel van gedragspatronen en gedragsprodukten dat mensen verwerven in een leerproces; 'cultuur' staat zo tegenover 'natuur'. Het zal daarbij duidelijk zijn dat we het begrip 'cultuur' niet wensen te verenigen tot de cultuur van één enkele sociale klasse, met name die klasse die in onze samenleving de leidende rol voert en daardoor gemakkelijk, ook in het domein van de cultuur, als normbepalend ervaren wordt. Daarom willen wij in onze definitie van 'cultuur' rekening houden met het feit dat cultuur een pluriform begrip is.

Op elk van de drie genoemde terreinen, cultuurspreiding, cultuurbewaring en cultuurvernieuwing, hebben vorming en onderwijs een eigen, specifieke bijdrage te leveren. Zij moeten de verschillende cultuurvormen zoveel mogelijk doorgeven aan de lerenden (cultuurspreiding); zij moeten de waardevolle aspecten ervan bewaren en stimuleren (cultuurbewaring); en, tenslotte, moeten zij verstarde cultuurpatronen doorbreken en zo de tradities voortdurend herbronnen en vernieuwen (cultuurvernieuwing).

In die zin is de VON tegenstander van die opvattingen van vorming en onderwijs die 'leren' zien als een passief, receptief proces van informatieverwerving. Wij wijzen m.a.w. de opvatting af die de lerende ziet als een vat dat vol gegoten moet worden met kennis.

Daartegenover propageren wij de visie dat leren vooral actief en produktief is, dat het gericht is op zelfstandige participatie aan de maatschappij en de cultuur. Vorming en onderwijs moeten daarom ideale gelegenheden creëren opdat de lerenden in het opvoedingsproces zelfstandig kunnen leren, en opdat uit hun leren mogelijkheden tot vernieuwing of verandering voortvloeien.

Uitnodiging.

Op zaterdag 2 oktober ek.
in het Instituut Koningin Elisabeth
Van Putlei 31
Antwerpen

Algemene Ledenvergadering.

Programma

10.00 u. Koffie
10.30 u. Huishoudelijk gedeelte : Financieel verslag - bestuursaanvullingen - bepalen contributies - beleid.
11.00 u. STANDAARDTAAL - THUISTAAL
met : Piet Van de Craen (VUB)
Rita Rijmenans, Fred Stroobants, Martine Verbruggen
(VON-BTK-project)
12.30 u. Lunch
14-15.30 u. Bespreking : standaardtaal/milieutaal, wat nu op school ?

Alle VON-leden zijn van harte welkom. Voor de broodmaaltijd is vooraf inschrijven zeer wenselijk (strookje onderaan de bladzijde)

Hoe bereik je het instituut Koningin Elisabeth ?

Met de auto : De Van Putlei is een parallelstraat van de Van Rijswijcklaan. Men rijdt erin via de Markgravelei.

Met het openbaar vervoer : Tram 2 (metro) of bus 27 van aan het Centraal Station tot het halte Markgravelei (op de Van Rijswijcklaan)

Naam :

+ zal deelnemen aan de algemene ledenvergadering van 2/10/1982

+ schrijft in voor de broodmaaltijd (100 fr. ter plaatse te betalen)

(Terug te sturen naar Lieve Vlaminckx, Cam. Huysmanslaan 84,
2020 Antwerpen. Of telefoneren : 03/237 18 69)

(Bijlage bij VONK nr. 4, sept.-okt. 1982).

2.1.3. De positie van de begeleider of de leerkracht is in het opvoedings- en leerproces zeer belangrijk.

2.1.3.1. Daarom wenst de VON dat het beroep van begeleider of leerkracht ernstig *geprofessionaliseerd* wordt. Dat is evenwel iets heel anders dan vertechnocratisering of een neiging tot vakidiotie. Wij willen er dan ook bij de overheid op aandringen dat ze het nodige doet om de beroepsopleiding zo degelijk mogelijk plaats te laten hebben. Dat geldt voor alle richtingen en niveaus in het onderwijs (kleuter-, lager, secundair, hoger onderwijs), en voor de buitenschoolse vorming voor jongeren en volwassenen.

In dit verband denken we o.m. aan de volgende probleemdomeinen :

- de normaalschoolopleiding voor basis- en secundair onderwijs;
- de aggregatie hoger secundair onderwijs (de wet op de aggregatie uit 1929 is totaal onaangepast, terwijl meer recente voorstellen tot wijziging van die wet door hun minimalisme al evenmin tot de gewenste verbetering kunnen leiden);
- het VLO-project;
- de verlenging van de leerplicht;
- het beroepsonderwijs;
- de personeelsomkadering van het moedertaalonderwijs;
- de klassennormen;
- de pluralistische school;
- de alfabetisatie van volwassenen;
- het taalonderwijs voor migranten;
- het tweede-kansonderwijs;
- ...

Het is niet mogelijk binnen het kader van deze nota te schetsen hoe deze probleemdomeinen concreet aangepakt moeten worden. Wel bevat deze VON-visie een aantal principes en ideeën waarmee bij het zoeken naar oplossingen rekening dient te worden gehouden. Ook is de VON bereid om mee te werken aan het zoeken naar oplossingen.

2.1.3.2. De VON is voorstander van permanente zelfontplooiing, en stimuleert daarom alle initiatieven die erop gericht zijn de *nascholing* en *advies-* en *begeleidingsdiensten* voor begeleiders en leerkrachten degelijk uit te bouwen. Deze diensten moeten vooral informatief en

adviserend te werk gaan, vertrouwen wekken en aanbevelingen doen. De VON wil zelf aan de nascholing bijdragen door conferenties, studiedagen, thema-avonden enz. te organiseren, en door tijdschriften te publiceren.

Ook moedigen wij begeleiders en leerkrachten aan om zich voortdurend na te scholen.

Tenslotte willen wij er bij de overheden op aandringen deze nascholingsvormen ernstig te nemen, de degelijke initiatieven, waartoe we ook die van de VON rekenen, te erkennen, en moreel en financieel te steunen, en de deelnemers eraan financieel te vergoeden.

2.1.3.3. De VON vindt het belangrijk om *beginnende leerkrachten* te helpen, te steunen, en waar nodig zich te leren beschermen tegen de druk die vanwege collega's, ouders en hiërarchische overheden kan uitgaan opdat ze zich aan het gangbare zouden conformeren. In verband met de houding van de leden van de inspecties tegenover beginnende leerkrachten verwijzen we naar deel 2, par. 1.2.5.

2.1.3.4. In de verhouding tussen lerende en begeleider/leerkracht is de VON voorstander van de *individuele vertrouwensrelatie*. De begeleider/leerkracht is vakman op het eigen professioneel gebied, maar is daarnaast evenzeer vormingswerker en opvoeder in de ruimste zin.

2.2. Verbetering van onderwijs- en vormingsvoorzieningen

2.2.1. De VON streeft een *voortdurende verbetering van onderwijs en vorming* na. Wij doen dat in het belang van de lerende, maar ook in het belang van de maatschappij waarvan de lerende deel uitmaakt. Ons streven naar permanente verbetering is niet ingegeven door enige drang naar verandering om de verandering, maar door het inzicht dat verandering een essentieel gegeven is in het bestaan van de mens, en dus ook in alle processen van vorming en onderwijs. De maatschappij zelf waarbinnen vorming en onderwijs functioneren, verandert voortdurend van aanzien. Hierboven is er ook op gewezen dat de mens fundamenteel on-voltooid is, en dat alle vorming en onderwijs daarom ook

dynamisch moeten zijn, willen ze niet de band met de maatschappelijke werkelijkheid missen.

De VON wil echte verbeteringen. Echte verbeteringen zijn slechts mogelijk als de mensen aan de basis, de vormingswerker en de leerkracht, daar zelf actief bij betrokken zijn. Daarom kanten we ons tegen vernieuwingen die vooral bureaucratisch of technocratisch van aard zijn, of die bureaucratisering of vertechnocratisering van onderwijs en vorming als gevolg hebben.

In aansluiting daarbij willen we de *weerstand* neutraliseren die een degelijke verbetering van vormingswerk en onderwijs in de weg staan. Daarbij wordt gedacht aan: verstarde structuren, en repressief werkende organen die hun samenstelling en/of beoordelingsnormen niet uitdrukkelijk aan de betrokkenen bekend maken. Concreet wensen we o.m. dat publiek bekend gemaakt wordt uit wie de leerplancommissies samengesteld zijn, wie de leden van de homologatiecommissies zijn, wat de beoordelingscriteria zijn, op welke eigentijdse professionele inzichten die criteria steunen e.d.m.

Van haar kant is de VON bereid om constructief mee te werken aan een positieve herwaardering van alle instanties en organismen die het vormingswerk en het moedertaalonderwijs willen ondersteunen, en die de belangen van de lerenden en van de maatschappij willen bevorderen.

2.2.2. Met het oog op de verbetering van het moedertaalonderwijs wil de VON het ontwikkelen van *half-open leerplannen* stimuleren, en wil ze meewerken aan de uitbouw en de invoering ervan.

Voor het invoeren van half-open leerplannen in het moedertaalonderwijs zijn er zeer goede redenen.

Wij menen dat gesloten curricula fundamenteel tegenstrijdig zijn met de essentiële doelen van het moedertaalonderwijs en met de hedendaagse didactiek. Met een gesloten leerplan is het voor een leerkracht moedertaal vrijwel onmogelijk terdege rekening te houden met de belangrijke componenten van het leerproces: de persoon van de lerenden, de beoogde doelen, de aard van het leerproces. In onze optiek moeten moedertaalonderwijs en vormingswerk zich hoofdzakelijk bekommeren om de integratie van kennis en vaardigheden in de persoon van de lerende.

De kennis en de vaardigheden in verband met de moedertaal vormen geen additief geheel, waarvan de lerende de onderdelen het ene na het andere kan verwerven en toevoegen aan wat hij al bezit. Dit alles maakt dat het moedertaal-leerproces op geen enkele wijze vastgelegd kan worden in een gesloten leerplan. Als men dit leerproces toch in een gesloten leerplan vastlegt, leidt dat ertoe dat de beoogde of de meest essentiële doelen niet bereikt kunnen worden.

Een gesloten leerplan is centraal opgesteld, en het plant het hele leergebeuren tot in de details, zodat het mogelijk wordt dat het eindresultaat van het leerproces centraal geëvalueerd zou worden. Een dergelijke centrale evaluatie heeft in Vlaanderen gelukkig niet vaak plaats; de voornaamste uitzondering zijn de zgn. diocesane examens. Bij een gesloten leerplan heeft de leerkracht een voor-namelijk uitvoerende taak.

Daarentegen biedt een open leerplan enkel een algemeen kader waarbinnen de lerenden, met de hulp van de leerkracht, hun eigen doelstellingen en werkmethoden kunnen bepalen op basis van hun ervaringen en behoeften.

Met *half-open leerplan* bedoelen we een type leerplan dat de voordelen van het open en het gesloten leerplan combineert, zonder de nadelen ervan. Een half-open leerplan is gedeeltelijk open en gedeeltelijk gesloten. Het is gesloten in die zin dat het een aantal centraal vastgelegde doelen bevat die voor de lerende van vitaal belang zijn om in de maatschappij te kunnen functioneren als individu en als lid van de gemeenschap: dat zijn de zogenaamde minimumdoelen. Die doelen moeten door alle lerenden na verloop van een bepaalde tijd bereikt worden. De maatschappij heeft het recht en de plicht daarop controle uit te oefenen.

Daarnaast moet het leerplan ook open zijn, d.w.z. functioneren als een raamleerplan. Het moet de doelen aangeven die maatschappelijk wenselijk zijn voor het individu en de samenleving. Die doelen moeten voldoende algemeen geformuleerd zijn opdat de lerenden en de leerkrachten, rekening houdend met de specifieke leersituatie, zelf voor de concrete invulling van die doelen kunnen zorgen. Het leerplan moet de leerkracht de mogelijkheid bieden de leerprocessen, gericht op de minimumdoelen en op de andere doelen, te organiseren op een manier die rekening houdt met de eigenheid van de lerenden, hun eigen situatie

en de school.

Deze keuze voor half-open leerplannen houdt meteen ook in dat wij kiezen voor individualiserend onderwijs, en voor interne klasdifferentiatie op basis van de behoeften en de eigen belangstelling van de lerenden.

Tenslotte wijzen wij erop dat een aantal moedertaalleerplannen in ons onderwijs – echter niet alle – het concept half-open leerplan redelijk dicht benaderen. Toch zijn de minimumdoelen daarin niet altijd gelukkig gekozen. Bovendien worden deze in wezen half-open leerplannen in de onderwijspraktijk geregeld gehanteerd alsof het gesloten leerplannen zouden zijn.

2.2.3. In de evaluatie in het onderwijs is nog heel wat verbetering nodig. De VON kiest voor een onderwijs met zoveel mogelijk *selectievrije, oriënterende evaluatie*. In het onderwijs moeten bepaalde belangrijke doelen verwezenlijkt worden: de net genoemde minimumdoelen. Op sommige, vooraf bepaalde momenten moet getoetst worden of de lerenden die doelen bereikt hebben. Die toetsmomenten fungeren als drempel waar een lerende overheen moet kunnen om in een bepaalde studierichting verder te kunnen gaan. Hier is dus wel degelijk sprake van selectie. Tussen die toetsmomenten in moeten min of meer lange perioden van selectievrij onderwijs voorkomen. In die perioden kunnen in de optiek van de VON toetsen worden georganiseerd, die gericht zijn op advies, remediëring en pedagogische hulp ten bate van de lerende, maar die duidelijk niet op selectie zijn gericht.

De toetsing zelf moet zo *valide* mogelijk gebeuren. Een toets is een steekproef uit de leerstof. Om valide te zijn moet deze steekproef voldoende representatief zijn. Maar bovendien moet de toets ook begripsvaliditeit hebben, d.w.z. dat hij werkelijk meet wat hij pretendeert te meten. En dus is bijvoorbeeld de toetsing van iemands taalbeheersing niet valide, wanneer dat gebeurt door na te gaan hoe goed hij zinnen kan ontleden. Het volstaat ook niet dat een toets 'objectief' is, opdat hij valide zou zijn. Er zijn integendeel talrijke aspecten aan het moedertaalonderwijs die 'subjectief' getoetst moeten worden, als we een valide toetsing willen verkrijgen.

De VON staat een positieve *herwaardering van de evaluatie* voor. De evaluatie is niet alleen belangrijk als bijsturings-, remediërings- en oriënteringsinstrument, maar ook als een voorlopige stap in de richting van de zelfevaluatie door de lerende. De lerende moet actief bij de evaluatie betrokken worden, bijvoorbeeld in de vorm van een evaluatiegesprek. Bovendien moet hij ook de kans krijgen om zichzelf en zijn eigen kunnen, zijn vorderingen, zijn eigen leerproces, zélf open te evalueren, zonder dat de leerkracht of begeleider hierbij dwingend optreedt of zijn eigen oordeel opdringt. Als een leerkracht een lerende evalueert, moet hij tegelijk ook zichzelf evalueren. Dit alles betekent dat ook de leerkracht in zijn rol van *begeleider van een leerproces* geherwaardeerd dient te worden.

Tenslotte meent de VON dat het taalgebruik van de lerenden niet zomaar gebruikt mag worden als selectiemiddel, wanneer de beoordeling van dat taalgebruik gebaseerd is op vooroordelen. Het is bekend dat aan het hanteren van sommige taalvariëteiten, zoals dialecten en sommige sociolecten, nogal eens vooroordelen gekoppeld worden, die, hoewel wetenschappelijk gezien niet houdbaar, toch nog altijd in ruime mate gangbaar zijn. Duidelijkheidshalve wijzen we er hier op dat wij daarbij geen pleidooi tegen het aanleren van de standaardtaal houden.

2.2.4. De VON wenst de ontwikkeling van concrete, en tegelijk vol-
doende open *onderwijs- en vormingsmodellen*, en van *strategieën*, die een hulp kunnen zijn bij het realiseren en het actualiseren van haar programmapunten en haar visie op vorming, onderwijs en opvoeding. Voorzover mogelijk willen wij dergelijke modellen in eigen beheer ontwikkelen, bijvoorbeeld via eigen publikaties en werkgroepen. Verder nemen wij ons voor instellingen, verenigingen, uitgeverijen enz. te prikkelen tot het ontwikkelen van levensechte materialen voor het moedertaalonderwijs en het vormingswerk, materialen waarmee echte persoonlijkheidsontwikkeling en maatschappelijke participatie verwezenlijkt kunnen worden. Nieuw vormings- en onderwijsmateriaal (b.v. leerpakketten, schoolboeken, trainingscursussen, media-initiatieven) willen wij kritisch op hun waarde onderzoeken, en de resultaten van dat onderzoek willen we dan ook bekend maken.

2.2.5. De VON wenst de versnippering van leeractiviteiten in vormings- en onderwijsprocessen te doorbreken.

De opdeling van het onderwijs in verschillende vakken heeft ernstige nadelen; o.m. leidt dat tot de beruchte systeemscheiding: wat iemand in het kader van één vak geleerd heeft, kan hij niet meer gebruiken in het kader van een ander vak. Voor het moedertaalonderwijs huldigen wij het principe van de *latitudinaliteit*: binnen elk schoolvak wordt in een niet geringe mate ook aan moedertaalonderwijs gedaan, en heel wat leerproblemen in een aantal schoolvakken vinden hun oorzaak in taalproblemen.

De opdeling van het moedertaalonderwijs (en hier bedoelen we het vak taal of Nederlands) in jaarniveaus waartussen weinig of geen coördinatie is, is erg ongelukkig omdat de taalontwikkeling een continu leerproces is, van kleuterleeftijd tot de volwassen leeftijd, en omdat die taalontwikkeling niet in duidelijk per schooljaar onderscheiden fasen vastgelegd kan worden, terwijl de concrete taalontwikkeling van individu tot individu verschilt. Daarom huldigen wij het principe van de *longitudinaliteit*: we streven naar moedertaalonderwijs dat de lerende in al zijn vermogens en met name in zijn taalvermogen organisch laat groeien, zonder dat er onoverkomelijke breuken tussen leerfasen voorkomen, of dodende herhalingen van reeds doorgemaakte leerprocessen.

Ook vinden we de opsplitsing van het ene vak moedertaal in bijna zelfstandige deelvakjes als taalvaardigheid, dictie, literatuur, spraakkunst, spelling enz. nog meer ongewenst. Niet alleen werkt zo'n opsplitsing een schadelijke systeemscheiding in de hand, maar ze verhindert ook dat de fundamentele doelen van het moedertaalonderwijs bereikt worden.

Op grond van het bovenstaande vinden we de samenwerking tussen alle begeleiders van lerenden op elk moment van het leerproces én in de evolutie van de lerenden van groot belang. De VON wil dan ook initiatieven nemen om leerkrachten uit alle niveaus en schooltypes samen te brengen, zowel uit kleuter-, lager, voortgezet en hoger onderwijs, leerkrachten taal en andere vakken, als de begeleiders in de buitenschoolse vorming en in het volwassenenonderwijs.

Binnen de verschillende vormen van onderwijs willen we aandacht besteden aan vakoverschrijdende samenwerking zoals projectwerk, vakkencoördinatie, interdisciplinair onderwijs, thematisch onderwijs e.d.m.

3. Het taalbeeld

Vanuit onze opvatting over wat taal is en hoe taal functioneert - en die opvatting is gebaseerd op wat de mens- en maatschappijwetenschappen van deze tijd ons daarover vertellen - volgen een aantal beleidslijnen in verband met de rol van taal in de maatschappij en in het persoonlijke leven, en in verband met de verhouding van dialecten en sociolecten tot de standaardtaal. Uit onze taalopvatting volgen ook consequenties voor het taalonderwijs, de opleiding van leerkrachten, en onze positie ten opzichte van de taalwetenschap in Vlaanderen.

De VON wenst dat vormingsbegeleiders en leerkrachten voor wie deze taalvisie eventueel nog vreemd is, en die nog vanuit een overgeleverde, schoolse taalvisie werken, zich zouden kunnen en willen informeren over de taalvisie van deze tijd.

3.1. Wat is taal ?

Taal wordt in de VON opgevat als een symboolsysteem met twee *hoofdfuncties*: taal maakt een van de belangrijkste vormen van communicatie, en dus ook van interactie, tussen individuen mogelijk; en taal stelt het individu in staat om zich over de werkelijkheid begrippen te vormen en zo des te meer greep op die werkelijkheid te krijgen. Taal dient m.a.w. om 'boodschappen' van de ene persoon aan de andere door te geven, en is een belangrijk middel voor mensen om met elkaar om te gaan en te handelen. En taal helpt ons ons denken te ordenen, onze eigen ervaringen te verkennen en te structureren, de wereld en de buitentalige werkelijkheid, maar ook de wereld van de fantasie (zonder taal is er ook geen literatuur !) te exploreren. Taal is tevens een belangrijk middel om informatie te verwerven en door te geven, maar ook nog om gevoelens te uiten of te interpreteren, om ontdekkingen te doen, om mogelijkheden af te tasten.

Zonder dat de taalgebruikers het beseffen, is hun taalgebruik niet los te zien van hun ideologieën en waardeoordelen. Voor een gemeenschap vervult het taalgebruik verschillende belangrijke functies in verband met de ideologie en het waardensysteem van die gemeenschap. Het taalgebruik dient er o.m. om de ideologie en het waardensysteem in het

socialisatieproces aan de lerenden door te geven, om de ideologie en het waardensysteem te bevestigen, in stand te houden en te bewaren of juist om ze te veranderen en te vernieuwen. Zo ook kan het taalgebruik in een gemeenschap dienen om macht uit te oefenen.

Doordat taal deze functies heeft op het niveau van de gemeenschap, is ze dan ook intrinsiek verbonden met de belangen van de deelnemers aan het communicatieproces, en kan taal voor de leden van de gemeenschap een belangrijk middel zijn ter verwerving en bestendiging van macht en machtsverhoudingen.

Menselijke taal is vergelijkbaar met een levend organisme: ontzettend complex en als geheel voortdurend in beweging en ontwikkeling. Talen zijn geen rechtlijnige, voor eens en altijd vastliggende codes, maar integendeel grote gehelen van min of meer samenhangende variëteiten van taal (sociolecten, dialecten, idiolecten) die voortdurend veranderen zonder dat de individuele taalgebruikers die veranderingen onder controle kunnen houden. De complexiteit van menselijke taal komt goed aan het licht als men taal bestudeert vanuit het verband dat er bestaat tussen taaluitingen en para-verbaal en non-verbaal gedrag; of als men de relaties nagaat tussen taalgebruiksprocessen en de processen in het menselijke brein.

In het licht van haar mens- en maatschappijbeeld wil de VON de rol van taal duidelijk maken als middel tot zelfverwerkelijking, ontvoogding en bevrijding. Daarnaast willen we in onze activiteiten aandacht besteden aan de rol die taal speelt in situaties waarin individuen of groepen geïndoctrineerd, gemanipuleerd of verdrukt worden.

In het onderwijs wil de VON onderwijs in *taalbeschouwing* propageren, en naar goede strategieën zoeken opdat de lerenden vat zouden krijgen op de hierboven genoemde functies van taal, en op de relaties tussen taalgebruik en ideologie en waardensysteem. Met 'taalbeschouwing' bedoelen we allerlei vormen van nadenken door taalgebruikers over kenmerken en functies van taal en taalgebruik, en dat uitgaande van reële taalgebruikssituaties. Taalbeschouwing is, kortom, nadenken over eigen en andermans taalgebruik.

3.2. De standaardtaal

Wat onze houding tegenover de standaardtaal betreft, meent de VON dat alle taalvariëteiten recht van bestaan hebben. Elk individu en elke sociale groep heeft het recht zich te bedienen van de taalvariëteit die zij zelf als de meest waardevolle of de meest geschikte aanzien. Bovendien willen wij erkennen dat de taalvariëteit die aan een bepaalde groep (b.v. een gezin, een groep jongeren) eigen is, mee de identiteit van die groep uitmaakt.

Wij bestrijden dan ook de misvatting dat dialecten op zichzelf minderwaardig zouden zijn, of dat de sprekers ervan dat zouden zijn.

Ook willen we eraan meewerken om minderwaardigheidsgevoelens die uit vooroordelen tegenover bepaalde taalvariëteiten voortkomen, te doen verdwijnen. We denken bijvoorbeeld aan houdingen zoals die van sommige Vlamingen t.o.v. Nederlanders; van Westvlamingen of Limburgers t.o.v. Brabanders of Antwerpenaars; van stotteraars t.o.v. niet-stotteraars; van dialectsprekers t.o.v. standaardtaalsprekers enz.

Daarnaast vinden we in de VON dat de standaardtaal ook een belangrijke waarde heeft, bijvoorbeeld als sociaal bindmiddel voor de diversiteit van een cultuur. Wij vinden het belangrijk dat zoveel mogelijk mensen de standaardtaal leren, maar dan op voorwaarde dat hun daartoe reële en open kansen en keuzen geboden worden, en dat zij er zelf behoefte aan hebben, m.a.w. dat zij er gemotiveerd voor zijn.

Met standaardtaal bedoelen wij niet een absolutistisch genormeerde taalvariëteit. Wij verwerpen elk extreem puristisch standpunt als wetenschappelijk achterhaald, historisch vluchtig, sociaal ongewenst, en didactisch-pedagogisch onefficiënt. We erkennen het feit dat er verschillende varianten van de standaardtaal bestaan, en dat die varianten verbonden zijn met verschillende gebruikssituaties. Zo kan de standaardtaal verschillend zijn - binnen bepaalde grenzen - in Noord en Zuid, in spreek- en schrijftaal, in formele en informele situaties, tussen bekenden en vreemden enz. Ook is het didactisch wenselijk in de beheersing van de standaardtaal een onderscheid te maken tussen receptieve en produktieve beheersing.

3.3. Het taalonderwijs

Uit onze visie op taal, standaardtaal en taalvariëteiten volgen enkele consequenties voor het moedertaalonderwijs.

3.3.1. In het onderwijs dient aan alle functies van taal voldoende aandacht te worden geschonken. Het moedertaalonderwijs moet aandacht schenken aan het taalgebruik in de communicatief-interactionele en in de conceptualiserende functie. Het moet zich dus bezighouden met interpersoonlijk taalgebruik, evengoed als met taalgebruik als middel om ideeën te ontdekken en te verkennen, ervaringen, indrukken en emoties te uiten of te interpreteren.

Daarnaast moet het moedertaalonderwijs de lerenden ook gelegenheden bieden om een greep te leren krijgen op de gemeenschapsfuncties van taal, en met name op de relaties tussen taal en ideologie en waarden-systeem.

Voor veel van die functies kan de literatuur op een natuurlijke, geïntegreerde manier in het leerproces betrokken worden. Hierboven (par. 3.1.) hebben we er al op gewezen dat de VON ook in dit verband het onderwijs in taalbeschouwing wil stimuleren en propageren.

3.3.2. Wij vinden het belangrijk dat het taalonderwijs het individu helpt groeien naar ontvoogding en bevrijding, en dat in communicatie met de gemeenschap. Opnieuw wijst de VON hier op de vier grondhoudingen die ook in het moedertaalonderwijs bevorderd dienen te worden : kritische instelling, sociale zin, authenticiteit en creativiteit.

3.3.3. Een belangrijke doelstelling van het taalonderwijs is het bevorderen van de communicatieve vaardigheid. In dat verband kiest de VON voor actief onderwijs. Goed communicatie-onderwijs kan niet passief verlopen. Een grotere communicatief-interactionele vaardigheid kan de lerende slechts verwerven als hij actief aan het leerproces deel kan nemen. De lerende moet dus ruime kansen krijgen om zelf actief te communiceren, mondeling en schriftelijk, liefst gecombineerd met reflectie over die communicatie (taalbeschouwing). Voor actief communicatie-onderwijs zijn dramatische werkvormen, werken in groepen en discussievormen speciaal geschikt.

Wat de methodiek van het taalonderwijs betreft gelooft de VON niet in een unieke zalmakende methode. Er bestaan geen standaardmethoden die altijd en overal onder alle omstandigheden de beste resultaten opleveren. Didactisch gezien moet de begeleider/leerkracht een flexibele

houding aannemen en de meest geschikte werkvormen, leerinhouden enz. weten te kiezen om gewenste doelstellingen te bereiken. Wij willen daarmee echter evenmin zeggen dat alle methodieken of werkvormen even goed zouden zijn. Een methode, werkvorm of leerinhoud wordt immers gekozen op grond van de doelstellingen, de persoon van de lerenden, de situatie en het soort van leerproces. Dat zal door de begeleider/leerkracht zelf onderzocht en afgewogen moeten worden.

3.3.4. De VON wenst de doorgeroeste idee te doorbreken als zou het moedertaalonderwijs in de eerste plaats 'leerinhouden' moeten doorgeven of 'overhandigen' aan de lerenden. Daardoor zou precies het eigene van het vakgebied, waarin training in vaardigheden en houdingen centraal dient te staan, in de verdrukking komen. In feite is het vak moedertaal op school een vak met een minimum aan leerinhouden of 'leerstof'

3.3.5. De VON wil in haar activiteiten ook aandacht besteden aan het gebruik van taal in andere vakken dan het vak Nederlands. Het grootste gedeelte van wat lerenden aan taal leren, verwerven ze precies in al die andere vakken (en in de buitenschoolse werkelijkheid!). Tal van leerproblemen in andere vakken blijken vaak allereerst taal- en communicatieproblemen te zijn. Tenslotte is het pedagogisch wenselijk een te strikte vakkenscheiding te doorbreken.

3.3.6. De VON vindt communicatie-onderwijs in ruimere zin wenselijk. Daarbij moeten ook verschijnselen als werking en effect van de massamedia, de mogelijkheden en het gebruik van audiovisuele middelen, begeleidend non-verbaal gedrag bij talig handelen, het specifieke van literaire communicatie, stilistische en retorische effecten van taalgebruik, argumentatietechnieken, gesprekstechnieken, groepsdynamische kwesties e.d.m. aan bod kunnen komen. Werken rond thema's die bij de belangstelling en de behoeften van de lerenden aansluiten kan een aanzienlijk voordeel bieden.

3.4. Wetenschappelijk onderzoek

Des te meer nu de middelen schaars zijn, zal de VON er bij bevoegde instanties (ministeries, universiteiten) op aandringen dat er een betere doorstroming komt van de resultaten van onderzoek op het gebied van taalgebruik en taalverwerving, literatuurwetenschap, communicatiewetenschap, pedagogiek en moedertaaldidactiek.

Ook willen wij aandringen dat er meer wetenschappelijk onderzoek verricht zou worden dat dichter op de alledaagse werkelijkheid betrokken is dan nu nog het geval is. Resultaten van dergelijk onderzoek moeten in bruikbaarere vorm, frequenter en tijdiger ter beschikking van alle betrokkenen worden gesteld.

3.5. Opleiding

De VON wil met alle instanties, organisaties en personen meewerken die een degelijker opleiding van de (moedertaal)leerkracht voorstaan. Bij de overheid zal erop worden aangedrongen die opleiding degelijker uit te bouwen, beter te laten voorbereiden op de dagelijkse beroepspraktijk, en te laten aanvullen door een degelijke nascholing.